
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroî a primî două numere unul după altul.

A P E L.

Mai ales copiii se sîng de boale molipsitoare, ca anghina disterică, scarlatina, etc. Pe cîtă vreme nu se știea ce iese de făcut, pe cîtă vreme nu ieră nici un drum deschis, pe care mergînd să dăm de leacul acestor boale, puteam stă și suferi unul după altul de pierderea vre unui copil iubit, sau chiar de pierderea tuturor. Acuma înse prin cercetările mai multor învățați, ca: Pasteur, Law, Buchner, Grawitz, sîntem pe calea care ne va duce la mîntuire. Ființele care prin înmulțirea lor în sînge pricinuesc boalele molipsitoare cele mai primejdioase, au fost studiate și sîntem în stare a le face nevătămătoare, ba chiar a le preface în aliați credincioși din dușmanii cum ne ierău până acuma. Dar nenorocirea iese, că acuma totul se cîrmuește de banî, de aceea si vedem că s'au făcut cercetări mai ales asupra boalelor animalelor folositoare (boi, porci, oi, cai, găini, etc); despre boalele oamenilor sau ale copiilor nu s'a găsit încă timp de ocupație! Credem că ar fi foarte frumos și bine să facem o societate, care să strîngă banî pentru scopul de a lupta cu anghina, scarlatina și cu alte boale molipsitoare. Indată ce sumele strînse ar fi destul de mari s'ar putea publica un premiu mare pentru acel care ar descoperi

un medicament care să tămăduască anghina, sau scarlatina, sau tifosul, cum tămăduiesc chinina și frigiditățile, etc. Tot o dată s'ar putea cere și să se cerceteze calea pe care anghina se propagă pentru a întreprinde nimicirea tuturor cauzelor care îi priesc, adecă pentru a scoate boala cu rădăcinii cu tot. Noi credem că o asemenea societate ar fi foarte la timp și că în scurt ar reuși în lupta începută.

Facem apel la toți cetitorii noștri, la cei cari au copii și au fost loviți de nenorocire și au trebuit să stea cu mâinele încrucișate de față la torturile copiilor iubiți; la cei cari au copii și păvă acuma au fost scutiți, dar se pot aștepta la asemenea nenorociri în fie ce moment; la cei cari n'au, dar simțesc milă pentru nenorociți și se revoltăază împotriva tiranilor noștri microscopici și tocmai de aceea mai de temut. Facem apel și îi rugăm să facă propagandă pentru reușita acestei idei și fără întârziere să facem societatea și să ne punem pe lucru.

Pentru început acei cari sînt hotărîți a face parte din această societate, să bine voască a trimite o înștiințare la Redacția „Contemporanului“.

Red. „Contemporanului“.

JIDOVUL LEȘESC

PARTEA II

(urmare).

VIII

Cei de mai innainte, Ecaterina, Ana.

Mathis. Dar mă rog Ecaterino, ceialaltî vin?

Ecaterina. Toți sînt în odae; notariul le cetește contractul.

Mathis. Bine... bine... (*Ana și Christian vorbesc încet*).

Christian (*ținînd mînele Anei*). Domnișoară, cît de bine te prinde căciula ceea.

Ana. Tata mi-a adus'o de la Ribeauvillé.

Christian. Iată ce vra să zică tată.

Mathis, (*uitîndu-se în oglindă*). La o asemenea zi trebuie să te razî. (*Intorcîndu-se cu veselie*) Hei! mareașale, iată minutul cel mai însemnat!

Christian, (*fără să se întoarne*). Da, D-le Mathis.

Mathis. Ei! dar știi ce se face cînd cu toții se învoesc, cînd tatăl, mama și fată sînt mulțamiți?

Christian. Ce se face, D-le Mathis?

Mathis. Zicem buna ziua celei care are să ne fie femeie și o înbrătoșăm! he! he! he!

Christian. E oare drept Domnișoară?

Ana, *dîndu-i mîna.* Ieu nu știu.... D-le Christian. (*Christian o îmbrătoșază*).

Mathis. Trebuie să vă cunoașteți! (*Ana și Christian se uită unul la altul cu duioșie, tăcere. Ecaterina șede lângă sobă, își acopere fața cu pestelca; se pare că plînge. Mathis luînd mînele Ecaterinei*). Ecaterină, ean privește cît sînt de fericiți. . . ! Cînd gîndesc că și noi am fost așa! (*Ecaterina tace, Mathis, cătră sine cu un aer gînditoriu*). Da e adevărat am fost așa! (*tare*) Haide, haide toate merg bine. (*luînd pe Ecaterina de braț o scoate*). Să ieșim trebuie să-i lăsăm o leacă singuri, sînt sigur că au a-și spune multe. Pentru ce plîngi? Iești supărată!

Ecaterina. Nu.

Mathis. Ei mă rog, aceasta trebuia să se întâmple, și nici nu putem dori ceva mai bun. (*Ies*).

IX

Christian, Ana.

Christian. Oare e drept, Ana, avem să ne luăm împreună... oare e drept?

Ana, rîzînd. Dar apoi! de sigur, notariul e acolo.... Dacă vrei să-l vezi?

Christian. Nu, dar nu-mi vine a crede atîta fericire... Ieu Christian Bême numai *mareșal des logis*, să ieu pe cea mai frumoasă fată de aice, pe fata primariului, a D-lui Mathis, cel mai cinstit și mai bogat... vezi, îmi pare un vis! Cu toate acestea e drept, nu-î așa Ana?

Ana. Se înțelege... e drept?

Christian. Cum se întâmplă lucrurile... Sigur că D-zeu îmi vra bine, alt-feliu nu s'ar fi întâmplat. Cît voiu trăi, Ana, am să-mi aduc aminte. Întăia dată te-am văzut primavara trecută, dinnaintea fîntinei, în mijlocul tuturor fetelor din sat; rideați împreună spălînd cămeși. Ieu veneam călare de la Wasselonne, cu moșul Fritz; dusesem o depeșă. Te văd încă cu fusta cea roșie, cu brațele albe și cu obraji rumeni: ai fost întors capul și mă priveai, cum veneam.

Ana. Iera atuncea a doua zi după Paști, îmi aduc bine aminte.

Christian. Doamne sfinte, îmi aduc aminte ca acum! Am zis lui Fritz: „Ce fată așa de frumoasă e aceasta? Ie Domnișoara Mathis, fata primariului, cea mai bogată și cea mai frumoasă de aice.“ Îndată am gîndit: „Nu-î pentru tine, Christian, nu-î, cu toate cele cincî campanii, și cele două răni!“ De atuncea îmi ziceam mereu în mine: „Da, sînt în lumea aceasta oameni fericiți, oameni cari nu și-au pus pielea nici odată, și cari capătă tot ce-î mai plăcut pe lume! Va veni vr'un băet bogat, feciorul unui notariu, orî al vre unui berariu și va zice: „Știi că-mi place“ și s'a sfîrșit.

Ana. Așa! dar n'ași fi vroit.

Christian. Dar dacă l'ai fi iubit?

Ana. N'ași fi putut să-l iubesc de vreme ce iubeam pe altul.

Christian, înduioșat. Ana, nu vei ști nici odată cîtă plăcere simțesc, auzindu-te zicînd... Nu.. n'ai să știi nici odată! (*A-*

na se înroșește și pleacă ochii, tăcere. Christian îi iea mâna). Îți aduci aminte Ana cealaltă dată pe la sfârșitul secerișului, ierai în trăsură cu un buchet și încă cu vre-o trei, patru fete din sat? Cîntai cîntece vechi... De departe te ascultam și gîndeam: Iea e acolo!... Dau vînt calului. Și îndată ce m'ai zărit ai tăcut. Celelalte îți ziceau: „Cîntă, Ana, cîntă!“ Dar n'ai mai vroit să cînti. De ce nu cîntai?

Ana. Nu știu... îmi ieră rușine.

Christian. Nu simțiai nimic pentru mine?

Ana. Ba, da.

Christian. Mă iubeai atunci?

Ana. Da!

Christian. Dar știi, că mie îmi făcuseși supărare, am gîndit: „nu vrea să cînte înaintea unui jandarm, e prea mîndră.“

Ana. Christian!

Christian. Da îmi făcuseși mare supărare; ieram măhnit. Moșul Fritz îmi zicea: „Ai ceva, mareașale, de sigur ai ceva?“ Dar nu vroeam să-l fac să înțeleagă, și-i răspundeam: „Dă-mi pace... cautăți de treabă... ar fi mult mai bine....“

Ana, rîzînd. Da sigur că tot mă iubeai!

Christian. Se înțelege, de ași fi vroit să nu te iubesc că nu puteam. Totdeauna cînd treceam pe lângă casă și te uitai...

Ana. Mă uitam în totdeauna.... te auzeam cînd treceai și cînd te întorceai!

Christian. În fie care dată, gîndeam: „Ce față frumoasă!... Știu că va avea noroc cel ce o va lua.“

Ana. Și treceai în fie-care sară....

Christian. După ce isprăveam slujba. Veneam în totdeauna cel întâiu la han, pentru ca să-mi ieu băutura; și cînd mi-o aduceai singură; nu mă puteam oprî să nu mă roșesc. Luceu de rîs pentru un vechiul soldat, un om care a fost în bătălie... cu toate acestea e așa. Cred că vedeai?

Ana. Da... și-mi părea bine! (Se privesc și rid împreună).

Christian, Strigîndu-i minele. Ana!.. Ana!.. cît te iubesc!

Ana. Și ieu te iubesc tare... Christian.

Christian. De la început?

Ana. Da de cînd te-am văzut. Uită-te ieram chiar la această fereastă cu Lois, impleteam, fără a gîndi la ceva. Numai ce aud că Lois zice: „Iată mareașalul cel nou!“ Deschid perdeaua și văzîndu-te călare, am gîndit: „Acesta mi-ar plăcea.“ [Își ascunde fața cu amîndouă minele).

Christian. Și știi că fără de moșul Fritz, n'ași fi îndrăznit nici o dată să te cer.! Ierai așa, așa de mai presus de mine.

că n'ași fi avut nici o dată îndrăzneală. Dacă ți-ași spune cum am căpătat curaj, n'ai putea crede.

Ana. Nu face nemic, spune.

Christian. Intr'o sară, moșul Fritz îmi zice: „Mareșale, iubești pe Domnișoara Mathis!“ Cînd am auzit, nu mă mai puteam ținea pe picioare. „Iubești pe Domnișoara Mathis, de ce nu o ceri să te însori?“ „Ieu! Ieu? Dar ce mă socoți de prost? O așa fată ar merge după mine? Nu gîndești moșule ce spuî!“ De ce nu, Domnișoara Mathis, te privește cu ochi dulci; primarele de cîte ori te întilnește, strigă de departe: „Hei! buna zioa, D-le Christian, cum mai mergi? Vină de mă vezi mai des; mi-a venit wolxheim, vom mai bea o leacă. Iubesc tinerii harnici ca D-ta!“ E drept D. Mathis zicea aceasta.

Ana. Știam bine că te iubește.... Îr așa de bun tata!

Christian. Da, și găseam că e foarte omenos, aceasta din partea lui; dar să cred că-mi va da fata, mi se părea prea peste putință, cred că înțelegi? De aceea tot ce-mi spunea Fritz, ieră tot una cu nemică, și i-am zis: „Dovadă că nu-s așa de prost, cum mă crezi, moșule Fritz, e c'am să cer mutare de aici!“ „Să nu faci... să nu faci așa! Sînt sigur că-ți va merge bine, numai n'ai curaj, e de mierat, pentru un om mîndru. Dar fiind că D-ta nu îndrăznești, ieu îndrăznesc!“ „D-ta?“ „Da!“ Și nu știu, cum, ieată-l că pleacă fără să-i respund. De abiea ieșise afară și îmi venea să-l chiem înapoi! Toate mi se învîrteau în cap, îmi ieră rușine de mine, merg în casă și mă ascund după perdea. Îmi închipueam, că-i zic, știți cum obișnuște a se zice: „Că fata e prea tînără... că are încă vreme să aștepte,“ cu alte cuvinte că-l dau afară.

Ana.— Bietul Christian!

Christian.— În sfîrșit, ieată-l că vine. Îl aud cum strigă de pe cărare: „Mareșale da unde dracul iești?“ „Ei, ieată-mă-s...“ „Aide, e fin . . . e fin. . . toți te vroesc, toți: Tatăl și mama...“ „Și domnișoara Ana?“ — „Domnișoara Ana? Cred și ieu!“ Cînd am auzit ieram așa de fericit . . . Moșul Fritz, așa-i că nu-i frumos? . . . Cu toate acestea, îl apuc (*cuprinde pe Ana pe după gît*) și îl sărut . . . (*o sărută iea ride*). În sfîrșit nici odată n'am simțit mai mare fericire.

Ana. Ca și mine cînd mi-au zis: „D-l Christian te cere, tu vrei?“ îndată am strigat: „Nu vreu pre altul . . . Mai bine să mor de cît să ieu pe altul!“ — Plîngeam fără să știu pentru ce; degeaba îmi zicea tata, haide . . . haide, nu plînge, îl vei avea, dacă vrei!“ Dar aceasta nu mă împiedeca de a plînge. (*Rid. Ușa se deschide, Mathis vine pe prag îmbrăcat, de serbătoare: panta-*

loni de pluș, ciubote lungi, jiletcă roșă, strae cu bumbi de metal și cu pălărie de castor largă după moda alzațiană.

X

Cei de mai înaintea, Mathis.

Mathis, cu aer impunătoriu.— Iei copil e gata tot. (cătră *Christian*). Cunoști actul, *Christian*; dacă vrei cetește-l.

Christian. Nu, D-le *Mathis*, e de prisos.

Mathis. Așa dar acuma trebuie numai de iscălit. (*mergînd la ușă*). *Walter, Heinrich*, veniți . . . să vie cu toți . . . Lucrurile cele mai însemnate din viață trebuie să se facă înaintea tuturor. Așa Ieră obiceiul cel vechiu la noi în Alzația, obiceiul cinstit, care le întărea mai mult de cît scrisul! (*In vreme ce Mathis vorbește, Walter, Heinrich, Ecaterina, Lois, Nickel și streinî vin. Unii string pe Christian de mină, alții urează pe Ana, se așază în prejur în casei. Notariul vine în urmatuturor, plecîndu-se în dreapta și în stînga, cu condica subsuoară. Lois trage jîltul lingă masă. Tăcere, Notariul se pune jos, și toată adunarea bărbați și femei se string împrejurul lui.*)

XI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cei de mai înaintea, Walter, Heinrich, Ecaterina, Notariul, Lois, Nickel, țeranî și țerance.

Notariul. D-lor marturi ați auzit contractul de căsătorie al D-lui *Christian Bême*, mareșal de jandarmerie, și a D-rei *Ana Mathis*, fiica lui *Hans Mathis* și a soției sale legiuite *Ecaterina Mathis* născută *Weber*. Are cineva de făcut vre-o observare ceva? (*tăcere*). Dacă vroiți să-l mai cetim.

Mai mulți. Nu, nu, e de prisos,

Notariul, ridicîndu-se.— Așa dar să iscălim.

Mathis, cu glas, și cu ton mareș.— Un minunt lăsați-mă să zic cîte-va cuvinte. (*Intorcîndu-se cătră Christian*). *Christian* ascultă-mă: Azi te privesc ca pe copilul mieu, și-ți încredințez fericirea Anei. Știi că mai scump de cît ori ce pe lume ne sînt copiii, ori dacă nu știi acuma, vei ști mai tîrziu. Vei ști că în iei e toată bucuria noastră, toată nădejdea și toată viața, că pentru dînsii nemic nu ni e greu, nici munca nici osteneală, nici răbdările, vei ști că jertfim totul, și cele mai mari nenociri nu sînt nemic pe lingă scîrba de a-i vedea nefericiți! Vei înțelege, *Christian*, ce credință am în D-ta, cît te cinstesc pentru ca să-ți încredințez fericirea singurului nostru copil, fără teamă, ba chiar cu bucurie. Mulți pețitori bogați au fost. Dacă n'ași fi ținut de

cît la avere i-ași fi luat; dar înainte de avere pun cinstea și curajul, pe care alții le disprețuesc. Acestea sînt adevăratele bogății, pe cari bătrîni le cinsteau, și pe care le pun mai pre sus de toate. Dacă strîngi și te îmbogățești, poți să ai prea mulți bani, dar nici o dată n'ai prea multă cinste! Așa dar, am respins pe cei ce nu aduceau de cît bani și primesc în familie pe cel care n'are de cît purtarea bună, curaj și inimă. (*Inturnîndu-se către privitori și cu glas tare*). Da am ales dintre toți pe Christian Bême, fiind că e om cinstit, și știu că-mi va face copila fericită.

Christian, mișcat.— D-le Mathis, vă făgăduesc. (*Îi strînge mîna*).

Mathis. Așa dar să iscălim.

Notariul. *Se întoarne de pe jilț.* Vorbele pe cari toți le-au auzit, sînt vorbe bune și adevărate, cari arată înțelepciunea D-lui Mathis. Am făcut multe căsătorii în viață, dar în tot deauna, se mărită livada cu casa, ori pomătul cu grădina, sau ludovicii cu francii! dar a căsătorii bogăția cu cinstea, cu caracterul omenos . . . ieată ce numesc frumos, ce cinstesc.— Și credeți-mă cunosc lucrurile vieței, ieu prorocesc că această măritare va fi bună, va fi fericită, așa după cum se cuvine oamenilor cinștiți. Asemenea măritări sînt din ce în ce mai rare. (*Inturnîndu-se către primare*) D-le Mathis?

Mathis. Ce D-le Hornus?

Notariul. Trebuie să vă strîng mîna, ați vorbit cum trebuie!

Mathis. Am zis ceea ce gîndesc.

Walter. Da . . da . . gîndești așa; nefericire numai că puțin îți samănă.

Heinrich. N'am obicei să mă înduioșez, dar bine ai vorbit. (*Ana și Ecaterina se îmbrătoșază plîngînd. Mai multe femei le incunjură; unele suspină. Mathis deschide scrinul; scoate un săculet, pe care îl pune pe masă, înaintea notariului. Toată lumea se uită cu mirare.*)

Mathis, impunătoriu. D-le notariu, ieată zestrea . . . ieră gata de doi ani . . . Aceste nu sînt făgădueli, nici hirtie . . . ci aur . . . trei-zeci-de-mii de franci, în aur franțuzesc!

Toți privitorii, incet.— Trei-zeci-de mii de franci! . . .

Christian. E prea mult, D-le Mathis.

Mathis, rîzînd cu toată inima.— Ei Christian, între tată și fecior nu se numără. Cînd ieu și Ecaterina nu vom mai fi, veți găsi încă și alții!— Ceea ce-mi face mai multă plăcere e că acești bani, sînt bani cinștiți . . . bani cărora le știu izvorul. Știu că nu-i nici o pară cîștigată pe nedrept acolo . . . știu . . . (*vuet de clopoțel în săculet*).

Notariul, înturnindu-se.—Aide, D-le Christian, aide iscălește (*Christian merge să iscălească. Mathis stă înmărmurit cu ochii pe săcultet, ca lorit de amețeală.*)

Walter, dind condeiul lui Christian.—Nu se iscălesc în toate zilele așa contracte.

Christian, rîzînd.—Ei! Nu, moșule Walter, nu . . . (*iscălește și dă condeiul Ecaterinei.*)

Mathis, (*cătră sine uitîndu-se în dreapta și în stînga ceialaltî nu aud nemic! . . .*)

Notariul. D-le primariu, rîndul D-voastră și apoi s'a isprăvit.

Ecaterina. Na-ți, Mathis, condeiul..... ieu nu știu să iscălesc..... voiî face o cruce.

Mathis, cătră sine.--Sîngele îmi vijfe în urechi!....

Notariul, arătînd cu degetul locul pe contract.—Aice, d-le primare, lingă doamna Ecaterina. (*ieră-și sună clopoțelul.*)

Mathis, cătră sine cu asprime.—Curaj Mathis! . . . (*Se apropie și iscălește cu mînă sigură, pe urmă apucă sacul cu bani și-l deșartă răpede pe masă. Cîteva bucăți cad pe podele. Toți se mieoră.*)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ecaterina. Ah Doamne, ce faci?.. (*Alcargă după banii căzuți.*)

Mathis, cătră sine.—Ieră sîngele!... (*tare*). Vroesc ca notariul să numere zestrea innaintea tuturor! (*cu ris*). Ar fi putut crede cineva că-s gologani în fundul săculteței...

Christian, răpede.—Iei D-le Mathis, ce lucruri gîndești?

Mathis, întinzînd mîna.—Ascultă, Christian, secretele sînt pentru mișei! Intre oameni cinstiți totul trebuie să se facă ziua mare. E bine ca fie care să poată zice: ieram acolò am văzut zestrea pe masă.... niște aur de-ți luă ochii... (*cătră Notariu*). Numără, D-le Hornus.

Walter, rîzînd. Cîte o dată ai niște idei ne mai auzite, Mathis.

Notariul.—Dl. primare are dreptate, așa e mai în regulă (*Incepe a număra. Mathis se plencă sprijinîndu-se de masă și privește. Toți se apropie. Tăcere*).

Mathis, cătră sine cu ochii asupra grămăzei de aur . . . Ieră sîngele!....

PARTEA III.

VISUL PRIMARIULUI.

O odaie în rîndul întăiū, la Mathis. Alcov la stînga, uşă la dreapta, două fereşti în fund. Noaptea.

I.

Mathis, Walter, Heinrich, Christian, Ana, Ecaterina.

Lois, aducînd o luminare aprinsă și o garafă.—*Leî intră rāpede și par amețiți de vin*

Heinrich, rîzînd.—*Ha! Ha! Ha! toate se sfîrșesc bine..., trebuia ceva pentru ca să se sfîrșască bine.*

Walter. Dar, am băut Wolxheim! Ne vom aduce aminte multă vreme de contractul Anei.

Christian. Așă dar e hotărît, D-le Mathis, vă culcați aice?

Mathis. Da, e hotărît. (*cătră Lois*). Lois, pune luminarea și garafa pe masa de noapte.

Ecaterina. Ce idee, Mathis!

Mathis. Imîi trebuie recoare nu vroesc să mai am un atac.

Ana, încet cătră Christian.—*Trebue să-l lăsăm.... are apucăturile lui...*

Christian. Bine, D-le Mathis, crezi că-ți va fi mai bine aice....

Mathis. Da, știu ce-mîi trebuie, căldura e pricina întîmplărei mele de dăunăzi... dar va trece... (*șede și începe a se desbrăca, de desupt se aude cîntînd*).

Heinrich. Ascultați, cum ceialalți petrec, să ne coborîm moșule Walter.

Walter. Ne părăsești în minutul cel mai frumos, Mathis.

Mathis. Ce dracul, am dreptate! De la unspre-zece de demineată până la miezul-nopței, cred că-î destul!

Ecaterina. Da, doctorul i-a zis să ieă sama cu vinul cel alb . . . căci i-ar putea face din nou reu; a băut încă prea mult de demineată până acuma.

Mathis. Bine . . bine . . ! voiū bea un gît de apă rece, înnainte de a mă culcă, cred că mă va mai liniști. (*Vre-o trei patru oaspeți beți îptră împingîndu-se*).

Cel întăiū. Ha! Ha! Ha! merge bine! merge bine!

Altul. Buna sara, D-le primare, buna sara.

Altul. Ian spune, Heinrich, nu ştii, străjerul de noapte e jos.

Heinrich. Ce vroeste.

Un beţiv. Vrea să se deşerte dugheana . . . căci e vremea.

Mathis. Să-ı dee şi lui un păhar, şi pe urmă buna sara!

Walter. Pentru un primare, nu sînt regulamente.

Mathis. Regulamentele sînt pentru toată lumea.

Ecaterina. Aşa dar Mathis, ne scoborîm.

Mathis. Da, da, du-te să mă lase în pace.

Walter, dindu-ı mina.—Noapte bună, Mathis, şi să nu ai visuri rele!

Mathis, minios.—Nu visez nicî o dată.—Noapte bună, la toţi . . . mergeţi . . . mergeţi!

Ecaterina. Cînd ı vine ceva în cap! (*Iese. Toţi trec rîzînd şi strîgă pe scară: Buna sara; buna sara, D-le primare. Ana şi Christian remin mai pe urmă.*)

(va urmă). Traducere din *Erckmann Chatrian* de
Sofica Nădejde.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Războaele cu Dacii

(sfirşit)

A doua trecea prin Dierna, ad Mediam, Praetorium, ad Pannonios, Gagana, Mascliana şi se unea cu cea dintăiü la Tibiscum. De aice ieră un singur drum până la Sarmizegethusa (Varhély).

Fragmentul din *Dacicele* lui Traian, păstrat de Priscian, zice: „De acolò ajunserăm la *Berzobim*, apoi la *Aixim*“. Cu toată deosebirea de ortografie, ieste cu neputinţă de a nu cunoaşte *Bersovia* şi *Ahihis* de pe harta lui Peutinger. Prin urmare Traian trecü Dunărea la *Lederata*, adecă merse pe drumul cel mai apusan pe aproape de Panonia, unde putea să se retragă la înţîmplare de nenorocire.

Se înţelege că harta lui Peutinger ne arată lumea romană cum ieră pe timpul cît Dacia a fost sub Ro

manî. Mannert a dovedit că arată cum ieră lumea pe timpul lui Al. Sever. Armata care lucră în Dacia ieră compusă din trupe aduse din Panonia și Mesia. De pe inscripțiile aflate pe mormintele soldaților cari primiseră răsplăți se știe că au luat parte la războaie legiunile: *I-a adjutrix*, *I-a Italica*, *I-a Minervia*, *V-a Macedonica*, *VII Claudia*, *XIII Gemina*. Legiunea *I-a Italica* a luat parte la cel dintăi război, *I-a Minervia* la al doilea.

A *V-a Macedonica* se pare că a luat parte numai la al doilea, căci alt feliu Mesia de unde pornise *I-a Italica* ar fi ramas cu desăvirșire neapărată. *VII Claudia* luă parte la întâiul, a *XIII-a Gemina* la al doilea. *I-a adjutrix* încă luă parte la întâiul război sub Q. Clitius Agricola.

Așă dar fură întrebuintate în războiul întâi: *I-a adjutrix*, *I-a Italica*, *VII Claudia* și în al doilea: *I-a Minervia*, *V-a Macedonica*, *XIII Gemina*. Adecă cit 18000 de oameni, sau adăugînd și corpurile ajutătoare cite 25000.

Anul 101. Armata porni de la Viminacium (Kustolat), urmă țermul drept al Dunărei pîn la Lederata unde trecu fluviul pe un pod de vase. Traian după ce cercetă vecinătatea prin șpionii și discută în sfatul de război planul, făcu o jertfire și porni trupele spre Tibiscum prin Bersobis și Aixis. Atunci primi o solie de la Buri, popor german, așezat lîngă Vistula și aliat credincios al Romanilor acuma și mai pe urmă. Iei sfătueau pe Traian să închee pace și să se întoarcă îndată, așă de mare frică însuflase Decebal! *).

*) Dion (LXVIII, 8) cit. de *de la Berge* spune că soliea a fost trimesă pe un burete mare cu litere latine. Se credea că pe colona lui Traian chiar ieră făcut aducătorul buretelui. Dierauer înse a dovedit că așă zisul burete ieră un scut sau vre o podoabă a calului. Apoi Xiphilinus a înțeles reu și a copieat reu bucata din Dion. *μύθος* înșamnă și *garda săbiei*. Ieste de crezut că Buri au ascuns în teaca săbiilor sau altfeliu scrisoarea cătră Traian, cum și ieră obicei.

Dacii nu ieșiră înaintea, ori de frică ori pentru că Decebal voia să lase pe Romani să strebată mai în lăuntrul țerei. Împăratul, pentru a-și ținea în siguranță comunicația cu Mesia făcù mai multe lagăre întărite. Cea întâiu luptă avù loc lângă un sat la locul unde ieră de trecut un riu, lupta fu mai mult de pedestrime. Dacii tot se țineau, dar fură spăimîntați de o furtună și bătui. Traian fu proclamat Imperator. Lupta avù loc între Bersobis și Lederata. Altă batae însemnată nu se mai întimplă în acest an (101), căci Traian nu mai fu proclamat Imperator vre o dată.

Decebal înțelegînd cu cine are a face, începù a negoțiea pentru pace. Traian nu avea înse aplecare la pace, acuma după ce cîștigase o bătălie și avea bună nădejde să sfirșască o dată cu Dacii: afară de aceasta regele Dacilor făcù și o greșală: trimese ca solii niște bărbați din clasa de mijloc. Traian nici nu vru să-i primească: iarna întrerupse luptele și împăratul se întoarse la Roma.

Anul 102. După întoarcerea lui Traian, Dacii fură învinși într'o bătălie sîngeroasă la care luă parte multă călărime de amîndouă părțile. Dacii primiseră ajutoriù de la Sarmati, cari se cunosc de pe zecele lor descrise de Tacit și de pe lipsa scutului. Biruința costă scump pe Romani. Dion spune că la o bătălie care avù loc la Tapae sau Tabae lipsiră petecile pentru legat rănile și că Traian își sfășiè straele și le dădù pentru această întrebuintăre. Colona ne arată aice o ambulanță cu mulțime de soldați rîniți.

După biruință făcură Romani un lagăr întărit. Dacii se apărau și Romani ierau siliți să întărească pozițiile cucerite așa ca să nu mai fie cu putință lui Decebal a mai pune mîna pe pămîntul luat în stăpînire de oștile romane. Războiul mergea încet, trecuseră 18 luni și Romani de abiea ajunseră la poalele munților ce serveau Dacilor de întăririi și de locuri de scăpare.

După bataea de la Tabae înaintară spre Tibiscum

și intrară într'însul. Se pare că acolò a fost o luptă de vreme ce Traian fu proclamat ieară-și *imperator*. După aceasta fără a pierde timp înnaintară spre Sarmizegethusa prin strămoșii *Porților de Fier*. Lupta ajunsese foarte selbategă și crîncenă; mai ales femeile chinneau groznic pe prinși. Cu cît înnaintau mai în lăuntru țerei cu atîta Traian mergea mai cu luare aminte, înmulțind măsurile de privighere jertfele și rugăciunile pentru a dà curaj soldaților. Acuma trimese Decebal ca sol un *pilophor*, adecă un dac din clasa cea mai înnaltă. Dar negoțierile se intrerupseră și lupta urmă. Romanii asedieară capitala care căzù în minile lor și Decebal primi condițiile ce-i impuse Traian: Să nu mai ceară bir de la Roma, să dee înapoi mașinele de război, precum și lucrătorii și fugarii, să lase Romanilor partea din Dacia cîtă fusese cucerită, să fie numit aliatul poporului Roman, adecă să nu aibă voe să poarte război fără voia Senatului. Aceste condiții fură primite și de Senat și pacea se socotì încheetă numai după aceasta. Scenă supunerei lui Decebal ieste închipuită pe colona lui Traian. După această din urmă biruință Traian mai fu proclamat *imperator*, a treia oară de la începutul războiului. Războiul întăi se sfîrși în anul 102 cum dovedesc cele mai vechi medalii cu IMP. III, cari fură bătute în acest an. Medaliele și inscripțiile ne arată că Romanii au cîștigat trei biruinți mari, de vreme ce Traian a fost de trei ori proclamat *imperator*, colona lui Traian ne arată tot de trei ori scena aclămărei prin urmare se potrivește cu inscripțiile.

Al doilea război.

Decebal voise numai să scape de Romanii pentru un moment. Peste doi ani începù ieară-și a face arme a rîdică întărituri, a primi fugari, a legă relații cu popoarele vecine. Pentru a doua oară Senatul îl nume-

ște dușman al poporului Roman, și Traian porni în potrivea lui cu hotărîre nestrămütată de a prefăce Dacia în provincie. Se pare că declarația Senatului se făcu în 104, dar operațiile nu începură de cît în 105. Înainte de începerea operațiilor se făcu podul de piatră dela *Drobetae* (astăzi *Turnul Severinului*). La 1858 se văzù insula artificială de care vorbește Procopiu și Tzetzes și remășiți din 16 stîlpi. La baza unuia se găsiră cărămizi cu inscripții.

Decebal atacă mai întăiü pe Iazygi cari se arătaseră aliați credincioși ai Romanilor și le luă o bucată de pămînt (7 Dion, LXVIII, 10 citat de *de la Berge*). Decebal știind că nu va putea învinge prin putere căütă să scape de Traian prin trădare, cumpără doi fugari Romani ca să-l omoare; dar nu reuși căci unul dintr'înșiü fu presupus, pus la tortură și descoperi și pe tovarîșul său. Prin altă înșelăciune puse mîna pe *Cassius Longinus*. Se știe ce s'a întimplat.

Traian urmă războiul cu mare băgare de samă. Mîntuî legionarii încunjurați de Daci în lagărele făcute în timpul războiului celui dintăiü, apoi merse asupra capitalei celei nouă. Nu se știe bine unde ieră această capitală, poate să fi fost pe la *Grădiștea* lîngă pasul Vulcan, la izvorul Jiului, acolo unde se väd ruinele unei cetăți zidite cu bolovanî fără tencueală. S'au aflat pe acolo bani de aur numiți *pseudolysimachi*. Decebal dădü foc orașului și adună pe capi într'un sfat în care se desbătură hotărîrile ce ierău de luat. Ceî mai mulți crezură că nu mai ieră cu putință vre o împotrivire; dar fiind că nu voeau să cadă vii în mînele dușmanilor se otrăviră într'un ospăț. Poporul nu mai voea lupta și mulți se supuseră lui Traian. Decebal urmat de ciți-va viteji se retrase în părțile cele mai îndepărtate ale țerei sale, hotărît a mai luptă încă. Romaniü îl urmăriră, fu învins și se străpunse cu sabia. Capul tăet de un soldat fu adus lui Traian și trimes la Roma. Tovarișii lui Decebal se mai luptară încă și nu fură

învinși de cît după ce se dădù foc satului în care a-
ceastă mină de bărbați viteji se închisese. Dion pove-
stește și de comorile ascunse sub riul Sragetia (poate
Jiul) și în adevăr se știe că averile lui Decebal măcar
în parte au căzut în mâinele lui Traian. Se vede că
războiul s'a sfîrșit în anul 106.

Războaiele dacice ni se întătoșază pline de măreție.
Din partea Dacilor admirăm desnădăjduirea vitejască care
înmulțește piedecile înaintea dușmanilor și apără pas
cu pas fie care sat, fie care pădure, fie care riu. Pentru
a-i învinge a trebuit o știință militară perfecționată ne-
încetat în timp de opt veacuri. Prin activitate, prin
ghibăcie, prin împotrivirea cea mai îndărătnică, prin
frica ce însuflă, Decebal se pune între dușmanii cei mai
vestiți ai Romei, alături cu Mitridate și cu Anibal.

Provinția romană Dacia cuprindea, după dovezile
de tot felul aduse de *de la Berge*, numai Transilvania,
Banatul și Oltenia. În adevăr drumurile Romanilor
se află numai în aceste trei țeri. Toate orașele însem-
nate pe harta lui Peutinger se află tot într'insele. Mo-
numente și inscripții romane nu se află în Moldova și
Muntenia mare și singura inscripție găsită la Gergina
la gura Seretiului dovedește că cetatea făcea parte din
provinția *Mesiea* ca și Tyras de la Nistru, ceea ce n'ar
fi avut loc dacă Moldova făcea parte din Dacia roma-
nă. Inscripția cu Dacia Iassii și povestea cu *Munici-
pium Iassiorum* sînt fabule și greșeli. Provinția iera
împărțită în *Dacia Apulensis*, *Dacia Mălvensis* și *Dacia
Porolissensis*. Apulum și Porolisum ierau în Transilva-
nia, Apulum pe unde ieste acuma *Karlsburg* și Poro-
lissum la capătul unei căi romane în împrejurimile ora-
șului *Dees*. Dacia Mălvensis va fi fost Oltenia.

Cea mai mare parte din coloniștii au fost aduși din
Orient cum dovedesc numele și epitetele zeilor adorați.
Provinția Dacia ajunsese foarte populată și foarte bo-
gată.

Ioan Nădejde.

Nafora Țiganului

(Anecdotă populară]

Un țigan deprins cu șoalda, potlogariu, ajungînd să nu mai poată să găsească de pe nicăierea, sta pe gînduri, ce să facă. Plănuia, chitea cu gîndul; dar degeaba! Nu-î ieșea de felii la capăt.

Ieată, înse, că-și aduse aminte că de-î vorba cîte-odată ca să scape de un necaz, de-o supărare, oamenii se duc, se roagă la besereci să le-ajute D-zeu. Și le ajută.

„Zeu c'aceasta-î nemerită, zise iel. Cine dracul ȳeste în lu-me năcăjit așa ca mine?!... N'ai tu ban de rîs în pungă să mînfîci; nici un paiu măcar, o sdreamță de întrecut, s'o vinzi să capeți vr'un pitac!!... Dacă ceri să-și facă milă, cine-va, de-odată'ți zice: „Mergi la lucru măi țigane!!“ Iei mai zi ceva!! Te învîrtești pe cît e ziua printre păseri, printre cîte... Mai chitești pe ici pe colo cîte-un lucru pe'ndămînă de șurdit; și n'ai cap să mi te apropii ca de foc!! . . Uite colo ce mai curcă grasă!! Doamne sfinte!! Inse ce să-î faci dacă-î bîja?! Te pîdesc ro-mîni naibeș parcă-s afurisiți!! N'ai tu parte să te capeți cu nemic; un purcel batîr, o gînscă, o găina ori un pui, sănătate!...

„Zeu m'ași duce mămulică la beserecă 'ntr'o fugă dac'ași ști c'ar fi să capăt de la sfinți vr'un ajutoriu. Să-mi ajute-acum de-odată măcar scroafa cea bălae s'o pot căptuși, ș'apoî lasă!..

„Hei!... De-ar vra ca să-mi ajute măcar cît de cît, tot cu 'nctul, tot cu'nctul ce-ași mai face ieu?!.. Zeu, m'apuc că'n scurtă vreme mai vedea cu cal, cu căruță și cu oi, ba chiar cu stîna.

„Ce-ași mai vra să știu atunci de vataf ori chiar de vornic. I-ași trimete, în scurt, la dracul, păcătoși! Hei sărmanii și că-ciula și-ar lua-o înainte-mi.

„Dar ași da și ieu atunci la besereci multe daruri. Ce co-laci ași face, Doamne, și colivi colea cît roata să se miere toți romîni și să vadă cine-s ieu...

„Zeu mă duc, să-mi cerc norocul, la beserecă. Mă duc să mă vază batîr sfinții dacă nu și D-zeu, să mă vadă gol ca napul și flămînd, să se'ndure să-mi ajute să mai scăp și ieu vr'o leacă de nevoi și de necazuri și să-mi dea prilej și mie să mă pot hrăni pe lume“.

S'a dus țiganul la beserecă. A stat în picioare atîtea ceasuri holbînd ochii la toți sfinții și cătînd pe D-zeu să-l vază.

„Iear cînd popa mai la urmă dădea nafora la oameni, cînd veni la rînd țiganul voind nafora să-î dea, popa nu știu de pe

unde căpătase coșcogea-mi-te rădașcă cornorată și i-o dete atunci în mână.

— „Ține măi și te sfințește“, zise popa.

Iel tăcù și-o strînse bine. Se'nchină pe la icône și porni să meargă acasă bucuros.

„Cred c'aceasta 'mă va fi dat'o să-mă ajute. Am s'o port „de-acum la mine tot-dea-una când va fi să merg ca omul la „vânat găini ori rețe... Ia așa!...“

„Bunî mai sunt și sfinții Doamne ! zeu, hălal de iei că-s sfinți „căci ce-i dreptul li se șede !! gîndea iel.

Dar rădașca 'n palmă hojma zgâncilea și-l înțepă de mer-gea cîrlig țiganul.

— Ce să fac, mă rog, cu-aceasta, întrebă pe-un om.

— Mînc'o, ce să-i faci îi zise omul neștiind ce are iel, doar e naporă sfințită.

— Decî Țiganul o dete 'n gură, crântăi ce crântăi și-o 'nghi-ți cu vai nevoie. Apoi vesel începù să-și facă cruce.

— Dar acuma-ți faci tu cruce, după ce-ai mîncat îi zise, iar un om.

— „Dă, bădică, fac când pot. Am făcut de bucurie c'am „scăpat și ieu odată de am văzut'o înghițită, căci a mea ieră „chiar vie și mișcă virtos“.

— Mișcă?!..

— Se 'nțelege. Uite 'n palmă!, M'a 'nțepat de m'a gătit.

Deci spunînd apoi la oamenii cum ieră c'avea și coarne și picioare, începură cu toți să rîză.

— Na, gîndi țiganul atuncea, m'au făcut de rîs!!... Vedeam „ieul cum cătau la mine sfinții.. Apoi lasă, vor vedea de la mine „colivă.

„Ei, mă rog îți place?. Apoi sfinți mi-au trebuit?..“

„Cine dracu ar fi gîndit

„C'aveau gust de picilit“.

Iar la urmă ca s'o curme, căci rîdeau de iel de-a rîndul, rîdică și iel din umeri și le zise:

„Ce mai rîdeți? parcă Doamne cine știe ce mare treabă? Dar mai încet numai pentru dînsul:

„Am văzut'o iei că-i crudă

„Dar mîncăi și ieu în ciudă.“

Th. D. Speranță.

Manuscriptul de la Voroneț (Bucovina)

despre

„Faptele Apostolilor“

Acest manuscris ieste aflat de Dl. profesor Crețu la mănăstirea Voronețului încă din anul 1871 și acum pentru întâia oară auzim ceva mai pe larg despre dînsul, Dl. Bumbac în articolul ce scrie despre această chestie în „Aurora Romîna“ pe la 15 Septemvrie 1872 ne spune că Dl. Sbiera în mîinele căruia a căzut documentul, a pregătit un studiu adîncit asupra lui și-l va trimite dacă nu l'a trimes Academiei romîne. Ieu folosindu-mă de copia publicată în Aurora romîna voiți studiia dialectul în care ieste scris manuscriptul. Dar să vedem mai întăi ce se știe despre vrîsta lui. De pe o notiță aflată pe o pagină albă urmează că manuscriptul de la Voroneț ieste dinnaintea anului 1733. La acest an un călugăr *Constantin din Dorna* face însemnarea de care am vorbit și ne spune: „Această carte au fost scrisă pe rumănie și nui bună de nimică, etc“ și pune data 1733. Nu putem zice ca Dl. Bumbac că Constantin din Dorna a fost aflătoriul sau copietoriul; căci nu ar fi zis că *cartea nu-i bună de nimică* dacă ar fi copiat'o iel. Orî cum slova manuscriptului cum mi se pare nu va fi semănînd cu cea a lui Constantin. Așă dar manuscrisul ieste din veacurile XVI. orî XV, etc. Vom vedea la urmă dacă se poate zice ca Dl. Bumbac că manuscrisul dătează din adîncimele evului mediū.

Iată ce caractere are limba documentului:

I *Acuzativul la substantivele propriu și la pronumele ce le țin locul se face fără prepoziția pre*. N'am găsit nici un acuzativ cu pre. Iată cîteva exemple: *ascultîndu voi, deaci prinseră toți elenii Sostena, Deaci pristoi întru Efesu și aceia lășă acie, isusulu*

cunoscă și **Pavel** știu eară voi cinre seți, **E Pavelu** vru-
îndu se între întru gloată nulu lăsară **elu** ucenicii lui.
Din gloată aleaseră **Alekkandru** și **l** scoseră **elu** iudei-
loru, etc.

II. Pe **n** între două vocale îl aflăm sub forma **nr**
și chiar **r**.

înraîntea, pănră, cu rosul (cu nusul), cealea ce viru,
lunri, urii, mîrule, (mînule), spunre, cinre, adurași (adună-și)
înturearece, venri, sinre, veritu, mînra, venre, urulu,
neștinre, urii (unei), venremu, adurară-se, pînre, demîrea-
ță, lumînriari, adurași, giurelu (junel), veremu, venriu
oameri, menre (mine) burătatea, bătrînri.

Cuvinte cu **n** neschimbată din elementul latin am
află **ani**, **anulu**, **dintănia**, puțină de 3 ori tot cu **n**,
întăni, într'un. Dar la **dintănia** și **întăni**, **n** trebuie să fi
fost prefăcut și pe drum de cădea. În numeral se află
și cu **r**, în cît rămîne **an**, **ani**, **anulu** neprefăcut și puțină.
În cuvintele slave ori în numele proprii **n** nu se
preface, așa aflăm: **menî**, **pocanie**, **ucenicii**, **pomeniaște**,
rîniți, **hicleanele** de mai multe ori, **gonî**. În numele proprii
ce s'au luate din textul tradus **n** se păstrează, ca
Makiedonia, **elenii**, **Sostena**, **Galionu**, **efesecani**, **soluniani**.

Așa dară schimbarea se mărginește la elementul
latin, ceea ce dovedește că aceste cuvinte slave intrase în
limbă după începutul schimbării.

III. **A** accent'uat la înmulțitul substantivelor feme-
ești nu se prefăcuse în **ă** cînd urmă **i** în silaba urmă-
toare. Ex. întrebări, năpastile, cetățile, bunrătațile; lumă-
nrari, cartile, acestea sînt singurele forme în bucata ci-
tată în „Aurora“ și nu se află nici una cu **ă**. Ieste de
însemnat că toate sînt cu **e** la singurit.

IV. Se află un plus quam perfect cu ajutătorul a
fi: „că așa **era zisu** și vrea însuși pedestru se meargă,
în loc de că așa zisese.

V. Are formele **nă** și **lă** pentru **ne** și **le** la pro-
nume, adică are formele vechi făcute din **nos** și **los**.

Ex : *mutămună, descărcămună, lă zise*, se află și le: *în le ardea*.

VI. *Iuo* cu înțelesul *unde: iuo prebîndimu șapte zile, iuo era adurași*.

VII. Conj. *să* de obicei nedeosebită de pronumele *se*, amîndouă sub forma *se*.

și se pâria cu iudeii, nu se giurui, dchurile cealea hicleanele se easă dintrînși, rîniți se scape, și se spargă măriea ei, să nuși dea sinre, se se desleage, și așa pretutindenea afară de două ori cînd găsim să (conj): să fiu și să nu faceși.

VIII. *se* cu înțeles de *dacă*.

Eară se întrebări sîntu și de cuvinte și de numere, etc, E se Dimitrie acesta și ceia ce sîntu cu rusul meșteri, Eară se ceva după alte ceareși după legea băsearicieii, etc. Nevoia-se se ară puteare fi lui întru a cincizecelea, etc.

IX. Pronumele conjunctive după verb foarte des: *mutămună* (în loc de *ne mutăm cum s'ar zice acuma*), *descărcămună, nevoeasă, cademise, pleacăse, adurarăse, se întoarcăse, se descarcese, cademise* (mi se cade), *pornirăse, blăstămămuvă, măriase* (se măriea)].

X *U* final neaccentuat păstrat mai pretutindenea. Unele cuvinte ca *Pavelu, elu, lu* se află de cîte-va ori și fără *u*. Forma *derep ce*, pentru *dereptu ce* arată că aiurea se petrecuse căderea lui *u*.

XI Are ades *lu* în loc de *lui*: *zise lu Pavelu, lu Diopetu*

XII **E** cu înțeles de *și* (lat *et*) foarte des.

E *Alexandru mähăii cu mînra, e jidoviloru și eleniloru sile multe făcea. E însuși întră întru gloată, E după trei lunri întrebăse etc, E noi venremu în corabie, etc.* Acest *e* se vede a fi avut înțeles deosebit de *și*, arătînd un felu de opoziție mai mult potrivită la înțeles cu *eară*.

XIII **Ei** pentru articolul *femeesc la genitiv și dativ. Artemideei, gloateei, băseareciei, (de 2 ori), giudecătoareei, voroaveei*.

XIV **G** *neschîmbat în j: giudecătoreei, giurui, giosu.*

XV **Ō** *neaccentuat prefăcut în u* în locuri unde acuma au fost formate forme cu *o* prin influența formelor accentuate.

nută (înnotă), *vruindu* (vroind) de mai multe ori,

XVI **N** *necăzut în întăni, dintănia,*

XVII Articulare ca în formele oltenestî și populare muntenestî: *năpastile cealea iudecștile, dchurile cealea hicleanele se ease dintrînși.*

XVIII Infinitiv întreg cu aux. *innainte. se ară puteare fi*, de alt-feliu se întrebuițază formele scurte.

XIX Forme cu *e acc.* urmat de *n* neprefăcut în *e* se întilnesc următoarele: *cuvente* (de două ori), *menre*, etc.

(Va urmà)

I *Nădejdi*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De ce?...

Cînd soarele mîndru zîmbind se ivește,
Cînd roua pe frunză îți pare rubin,
Cînd vesel albina la muncă pornește,
De ce stau a lene și jalnic suspin?

Cînd vîntul de sară prin crînguri șoptește,
Cînd luna resare pe ceriul senin,
Cînd paserea noaptea încet ciripește,
De ce oare'n taină ieu jalnic suspin?

De ce demineața șterg lacrimi amare
De ce n'am odihnă din zori până'n sară
Și visuri cernite de ce mă muncesc?...

Și azi mi se pare că tot o iubesc !

Bruxelles.

A. C. Cuza.

LUI DAMASCHIN.

Am vrut să știu ce-î veseliea
Și-am întrebat pe Damaschin,
Iel mi-a răspuns că e bețiea,
Cu vechiū Cotnariu și cu pelin.

Am vrut să știu ce-i neagra jale
Și-am întrebat pe Damaschin,
Iel mi-a răspuns cam pus la cale:
Cînd n'am băut amar suspin!

Am vrut să știu ce-î poeziea
Pe Damaschin l'am întrebat,
Mi-a spus ceva bată-l pustiea
Dar nu știu ce, căci ieră bat!

Bruxelles.

A. C. Cuza.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LA MAREA.

Vin valurile albe și marea clocotește
Copilul fără grijă pe malul ieî clădește,
Cetățî cu zidiuri groase în miî de cotiturî:
Nășipu-i-e granitul și scoicele sculpturî.

Și plin de bucurie din vîrful ieî privește
Cum marea albe valurî mugind rostogolește,
Păn vine de-odată în răpezi săriturî
Un val ce lasă'n urmă cetatea'n dărmaturî

Și-atunce lung se uită cu inima zdrobită
La bieata lui clădire de valurî potopită
Și plînge, sărmănelul, de jale și de dor....

Așă zidim cu toțîi pe valurî nășipoase
Palaturî minunate cetățî cu zidiuri groase
Si undele amare le spală urma lor!

Bruxelles.

A. C. Cuza.

Știință la Dl. Macedonschi de la „Literatoriul“

În No. 7 din Iulie 1882 găsim în „Literatoriul“ de la București la pag. 390 o bucată intitulată „*capitole filosofice*“ II „Despre viața și simțirea materiei“. Dacă ideile D-lui poet ar fi fost puse sub scutul rimeilor și al ritmului am fi crezut că-î glumă, dar *proza* se iese de obicei mai la de aproape socoteală. Să vedem prin urmare ce idei filosofice are Dl. Macedonschi sau mai bine zice că are. Cu atîta mai mult trebuie să facem asemenea cercetare cu cît dacă nu mă înșel Dl. Macedonschi vrea să treacă drept scriitorii realist sau naturalist, vrea dar.... despre aceasta altă dată vă voi vorbi.

„Rău se considerează materia brută ca inertă, sau ca lipsită de viață“. Adecă materia nu iese *inertă*, D. Macedonschi ne spune și nu credeți că în glumă, ba nici mai mult nici mai puțin de cît în „*armonie cu știința*“. Frumoasă știința n'am ce zice! Știeam că naturalistii și filosofii cei mai înaintați socotesc ca inertă toată materia, chiar și cea din creerii poezilor, căci prin inerție se înțelege însușirea ce are materia de a nu-și putea schimba starea de repaus sau de mișcare fără vre o pricină din afară, așa de pildă fără izbiturile altei materii. Inertă iese toată materia alt feliu ar trebui să admitem, cum poate face Dl. Macedonschi în momentele de însuflare poetică, că din nimic se poate face putere. În adevăr închipuiți-vă că o părticică de materie stă în repaus într'un loc cu desăvîrșire gol. Să presupunem ca Dl. Macedonschi că nu-î inertă, s'ar putea prin urmare, ca așa de la sine să se pue în mișcare fără ca altă mișcare să fie cheltuită. Căraj, D-le Macedonschi, urmînd *capitolele filosofice* veți descoperi și mișcarea veșnică, pe cît și prefacerea cercului în pătrat, etc. Apoi de unde a scos Dl. Macedonschi că inertă și lipsită de viață tot una iese?

„Un om moare :

„Mai simte oare materia saŭ nu ?

„**Cine ar putea sa rĂspundă negativ,**
„când cadavrul în putrezirea sa, dă na-
„ștere la viermi ?

„Oare poate să nască ceva *viu* din ceva *mort* ?“

Așa dar la atita îl duce capul pe Dl. M!! D-sa nu știe că viermiŭ din cadavre, din cireșe, mere, etc se fac din *ouă* puse de insecte ? Dar atunci ar trebui să se pună să învețe zoologia elementară. Un băet din clasa a II-a de la liceu ar putea spune D-luŭ filosof și poet realist (!) că viermiŭ D-sale se hrănesc din cadavre și apoi se fac fluturŭ sau alte insecte !

Mai punem cĂte-va întrebări D-luŭ Macedonschi. Dacă atomele simt *ca și oamenii* de ce nu-și aduc aminte atomele din creerii noștri despre istoria lor trecută. Dacă pămĂntul simte și cugetă unde-ŭ sĂnt organele centrale nervoase, cĂci altfelĂu nu ne-am putea închipui cum are conștiința de ce se petrece pe dĂnsul și cu dĂnsul.

Despre învinovĂtirile ce aduce D-luŭ Alexandri pentru cei 10,000 de francŭ luați ca premiu, nu zic nimic ; dar fi-va bun D-l poet a ne spune cum rĂmĂne cu postul de inspector al monumentelor publice, plătut cu 1,000 de francŭ pe lună ?

X.

CĂte-va consid. asupra tipurilor omenești.

(Urmare)

b) *Tipul eschimos.* Haeckel descrie pe eschimoși la un loc cu *Ciucși*, *Kamciadalii*, *kuriatii* și *Jucagirii*, formĂnd la un loc *specia polară*. — Topinard Ănse pune *tipul eschimos*, ca un sub-tip al tipuluŭ mongol general, iar pe *Ciucși*, *kamciadali* etc nu-ŭ descrie, ne fiind bine cunoscuți.

Eschimoșii trĂesc mai ales în *Groenlanda*, unde au strĂbĂtut

de prin seculul al XIV; mai înainte trăiau în Asia; acum merg spre stîngere. — Stătura lor iese mică. — Iei sînt groși, spătoși musculoși și cu capul mare; membrele sînt groase, înse la capete (adecă palma mînei și căputa piciorului) sînt mici și bine formate. Fața lor iese așa de turtită, în cît iese chiar scobită în locul unde se află nasul; obrajii lor sînt cărnoși; nasul mic, lățit și foarte puțin bulbucă; umerii obrajilor foarte tare ieșiți în afară; ochii sînt acufundați, negri, cu deschizăturile pleoapelor înguste și oblice; gura lor iese mică, rotundă și cu buza de jos groasă; dinții sînt regulați, înse de regulă îi găsim roși până lingă gîngeni, din pricină că se servesc cu dînșii la lucrutul pieilor și astfel se rod. — Coloarea pielii lor iese brună-cenușie mai închisă sau mai deschisă, bătînd ceva în roșietec. — Părul lor iese lung, puțin și foarte negru, firele sînt aproape cilindrice; barba lipsește aproape de tot, iar mustețele se reduc la cîte-va fire aspre și rari, ca mustețele unei mîți — Craniul iese dolihocfal curat iar prognatismul cam mijlociu.

c) *Tipul samoied.* — Acest tip se poate socoti ca al treilea sub-tip principal din tipul mongol general. — Samoiezii se află răspîndiți prin locurile cuprinse între *Mezen* (afluentul mării Albe) până la *Katanga* (fluviu în Siberia) pe de o parte, iar pe de altă parte de la oceanul Înghețat Arctic până la Altai și lacul Baical. Înse această mare întindere de pămînt nu iese ocupată numai de Samoiezi, căci pîntre dînșii se află răspîndite o mulțime de triburi fineze și mongole. — Caracterele generale ale samoiezilor sînt:

Statura mai mare de cît a Laponilor, înse totuși mai mică de cît mijlocie. — Pielea lor iese de culoare galbănă afumată. — Părul iese lung, negru, aspru și drept; barba puțină. — Fața iese turtită și cu umerii obrajilor scoși în afară; nasul turtit, așa în cît nu iese mai înainte de cît obrajii, lat la rădăcină și cu nările largi; ochii negri, deschizăturile cu pleoapele lungi, înguste și puțin cam oblice; gura mare, buzele înse subțiri și resfrînse.

Craniul samoiezilor iese în general *brachicfal*; înse prezintă caractere prin care se apropie ceva de al eschimoșilor.

Samoiezii sînt groși, musculoși, au genunchele ieșite în afară, partea piciorului de la genunchi până la glezne scurtă, iar picioarele mici.

Observînd totalul caracterelor generale ale samoiezilor, vedem că trebuie să-i socotim că făcînd parte din tipul mongol general și încă fiind foarte aproape de tipul mongol propriu zis; prin unele caractere înse formează un feliu de trecere către tipul eschimos.

Acestea sînt cele trei tipuri mai însemnate cari am zis că formează tipul mongol general. — Mai sînt cîte-va tipuri care se

pot socoti tot în tipul mongol, pe acestea numai le vom aminti: *tipul tungus* de care se leagă și *tipul mandșu*, deosebindu-se în oare care privinți de sub-tipul mongol propriu zis; *tipul corean* de care se apropie câte-va tipuri din Iaponia; *tipul tibetan* de care se apropie tipurile: *chinez*, *birman* și *anamit* (aceste din urmă 3 tipuri formează un feliu de trecere către tipul *malez*). — Triburile *Aino* (din Iaponia), *Miaotsè* și *Lolo* (din provincia Yunan) se crede că fac parte din grupa tipurilor europene.

Limbile popoarelor mongolice *) se caracterisază prin lipsa de *flexiune* (adecă prin lipsa de conjugare și declinare). — Înse cu toate că au acest caracter comun, totuși putem deosebi două mari grupe: 1) *Limbele monosilabice*, adecă acelea în care orî ce cuvînt are numai o singură silabă și 2) *Limbele polisilabice*, adecă acelea în care se găsesc cuvinte de câte mai multe silabe. — Între popoarele cu limbe monosilabice putem cită: *tibetanii*, *birmanii*, *chinezii*, și *siamezii*. — Popoarele mongole care vorbesc limbe polisilabice se pot împărți în trei grupe: 1) *Coreo-Iaponezii* cuprinzînd pe *Coreenii* și pe *Iaponezii propriu zisi* 2, *Altaicii* cuprinzînd pe: *Turci*, *Tatari*, *Kirgiji*, *Buriați*, *Kalmuci* și *Tunguși*. — 3) *Uralienii* cuprinzînd pe: *Fineji* și *Samoieji*.

Amintindu-ne cele ce am zis la început în privința limbii, putem înțelege că nu urmează că Finejii d. ex. să fie numai de cît socotiți ca mongoli de vreme ce vorbesc o limbă mongolică, putem afirmă numai că au fost în relațiuni de aproape cu mongolii și s'au amestecat cu dînșii.

[va urmă)

W.

Supunerea Femeilor.

(Prescurtare din Stuart Mill.)

C. II.

(Urmare)

În al doilea capitol Mill arată cît e de însemnat *divorțul* pentru femei, cărica nelăsîndu-i-se alt mijloc de traiu de cît măritarea, trebuie să aibă libertatea de a-și cercă norocul mai de multe ori. Nu e multă vreme

* Ieste de observat că *finejii* deși nu sînt mongoli în privința caracterelor fizice, totuși în privința limbii se apropie. — Același lucru putem zice și despre *Turci*, *Tătari*, *Kalmuci*, etc.

de cînd tatăl avea drept de a face ce va vroi din fata lui. Cînd se mărită femeea trecea sub tirăniea bărbatului care avea drept de vieață și de moarte asupra ieî. Creștinismul, la lățirea căruia femeea a ajutat așa de mult, i-a îmbunătățit puțin soarta. De fapt înse a remas tot roabă. Innaintea altariului jură că va ținea credința bărbatului toată vieața.

Ca și robul iea nu poate strînge avere pentru dînsa, tot ce are e al stăpînului. Nu de mult i s'a recunoscut dreptul asupra unei sume din venitul averei ieî, această mică îmbunătățire, se datorește sentimentului tatălui, care ține la fată mai mult de cît la ginere. Se zice că femeea și bărbatul nu fac de cît o *persoană legală*, prin această contopire personalitatea femeiei e aproape nemicită. Tot ce e al femeiei e și al bărbatului, dar nu tot ce e al bărbatului e și al femeiei; iea nu are nemic, nici nu i se cuvine să iea ceva din ale stăpînului. Bărbatul are voe să facă ce va vroi cu averea lui nici o autoritate, nu vine să-l împiedece, sub vr' un pretest ceva, iel are voe să-și lese copiii flămînzi, nime n'are drept asupra muncii lui. Femeea de multe ori e despoeată chiar de munca sa. Din cele ce urmează vedem că e mare nefericire pentru femeie acolò unde nu ieste despărțanie; deși divorțul nu e de dorit, dar din două rele e de ales pe cel mai puțin reu. Negarea despărțeniei e încă o mai mare asemănare cu sclăviea, deși în timpurile din urmă robii în cazuri anumite puteau silii pe stăpîni să-i vîndă.

E o fericire, că de multe ori oamenii sînt mai buni de cît legile, dacă soarta femeiei ar fi așa cum i-o croește legea, vieața ar fi adevărat iead.

Dacă sînt unii bărbați omenoși cari nu se ieau după lege, ci după bunul simț, cari nu-și exercită tirăniea asupra femeiei; nu însamnă că e bine ca legile să fie cum sînt; căci sînt mulți mișei cari vor fi mai tirani de cît le dă voe legea. Cel mai netrebnic bărbat va avea o fință omenească pe care o va putea munci în deosebite

chipuri, numai a o omori nu poate; dar pe încetul și cu ghibăcie o poate și omori. Cîți bărbați cunoscuți în afară ca oameni de treabă, în casă cu femeea și cu copiii au purtarea cea mai selbatecă! Atîrnarea la care femeea ieste adusă de lege și de obicei în loc de a-și face mai miloși îi selbătăcește mai tare, își închipue că legea le-o dă ca pe un lucru cu care se pot slujî după gust. În tirăniea casnică cît și în cea politică monștri arată ce prețuește despotismul. E drept că demonii sînt tot așa de rari ca și îngerii, dar între ieî sînt o mulțime de grade, și adesa sub o poleală civilizată se ascunde un egoism și o îndobitocire fără de mărgini; zic unii că familia e școala simpatiei, cum e azi mai degrabă ieste școala egoismului: bărbatul ține la ai săi ca la o proprietate a lui.

De multe ori femeea capătă asupra bărbatului o putere destul de mare, lucru ce adesa e chiar stricătoriu, căci putere nu trebuie să aibă nici unul. Unii zic că în familie ca și în societate trebuie o cîrmuire, trebuie unul să poroncească și ceialalți să asculte. Nu e adevărat că în asociațiuni trebuie să fie unii poroncitori și alții ascultători, de ex: În negoț tovarîșii sînt de o potrivă fie care își alege ocupația cea mai nimerită pentru dînsul. Dacă în tovarășie legea s'ar amestecă, atunci sigur că nime n'ar mai face tovarășii, ca să-și iea stăpîn.

Se poate întîmpla ca în unele lucruri să nu se înțeleagă și să trebuiească ca voința unui să fie ascultată; dar nu e lege ca acesta să fie în tot deauna același. Nu trebuie ca legea să hotărească ce să facă fie care; fără îndoială se va apuca de ceea ce vor fi capabili. Cînd caracterele nu sînt de tot protivnice, de obicei se înțeleg. Ar zice unii că femeea știind că legea e în contra ieî de aceea se supune; lucru ne adevărat de vreme ce și bărbatul de multe ori se unește în păreri cu femeea. Oamenii cinstiți se înțeleg între dînșii fără de vre-o frică morală ori fizică. Protivnicii îndărăptnicii, vor zice, că bărbații fac concesiuni femeilor fără de

frică, adecă, bărbații au judecată dreaptă pe cînd femeile nu, că dacă s'ar da femeilor drepturi, iele nu ar recunoaște nimăruî, nici nu s'ar supune la nemic dacă bărbații nu le ar silî prin putere a se supune la toate. Unor asemenea judecăți le-a trecut de mult vremea și azi nu sînt vrednice nici de un răspuns. Azi nime nu mai zice că femeile n'au sentimente bune, ci tocmai protivnicii zic că femeile sînt mai bune de cît bărbații. Drept că prin o laudă vroesc a ascunde o nedreptate. E de netăgăduit că femeile fac mai multe jertfe pentru familie de cît bărbații, nu trebuie înse să uităm că li se cîntă mereu, că sînt menite pentru fericirea altora. Poate că egalitatea le-ar mai îpuțină din această jertfire, dar și bărbații ar fi mai puțin iubitori de sine, și nu ar crede că e un lucru frumos ca voința lor să slujască de lege unor ființi cu mintea întreagă. Bărbații se deprind foarte ușor a se adora; ieî și clasele înnalte au fost tot deauna așa. Cu cît ne coborîm mai jos pe scara socială, cu atîta găsim mai respîndit acest obicei, mai cu samă la cei ce nu pot avea stăpînire de cît asupra unei nefericite femei și a unor sărmanî copii.

Alții nu vor fi nici o dată mulțamiți, cît nu va domni voința lor, dar asemenea oameni sînt meniți să trăească singuri.

Egalitatea legiuită pentru persoanele măritate nu e numai dreaptă și menită a-i face fericiți, dar e și singurul mijloc de a face din vieța zilnică o școală morală. Poate vor trece cîte-va generații până ce acest adevăr va fi recunoscut de toți, cu toate că singura cale de a desvoltă sentimentele morale, *ieste societatea între egali*. Educația morală de azi și până azi a avut de temelie puterea. Putem asemăna societatea, cum e azi, c'un lanț orî mai bine cu o scară unde fie care om e deasupra sau de desuptul celui ce e mai aproape; orî unde nu poroncește, trebuie să asculte. Ascultarea și poroncirea se cred, din nefericire azi trebuitoare, pe cînd e sigur că starea normală a societăței e egalitatea. Cu

cît înnaintăm spre progres cu atîta ascultarea și poroncirea sint mai rari. Morala celor întăiū veacuri a fost supunerea înnaintea puterei, mai tîrziū ieră dreptul ce avea cel mai slab a fi ocrotit de cel tare. Cu un cuvînt am avut morala sclăviei, morala cavaleriei, acum e rîndul pentru morala dreptăței. Se începe un șir de fapte în cari dreptatea va fi cea întăiū virtute, sprijinită pe unirea persoanelor egale, legate și prin simpatie. Nu e o nouătate că omenirea prevede schimbările viitoare și simțește că sentimentele ce are se potrivesc cu trecutul și nici de feliū cu viitoriul. Oamenii învățați au văzut tot deauna viitoriul omenirei. A simți ca și generațiile viitoare e dat puținora. Instituțiile, cărțile, educația, și societatea, toate pregătesc omenirea pentru regimul vechiū, măcar că cel nou s'a ivit de mult. Cea mai innaltă virtute omenească ieste *de a vroî egalitatea semenilor săi*, fără de a cere vre o dată aceea ce altora nu ar putea încuviința. Dar în vieța cum e azi constituită, nemic nu lucrează spre întărirea acestor virtuți. Familia e o școală a despotismului.

Familia ar trebui să fie o școală de simpatie în egalitate, o vieță comună în iubire, și în care puterea să nu fie toată în o parte și ascultarea în alta. Iată ce ar trebui să fie familia pentru părinți. Așa s'ar deprinde cu virtuțile trebuitoare în toate celelalte asociații; copiii ar vedea un model de purtare și de sentimente căpătate pe o cale naturală și nu prin supunere ca azi. E sigur ca o mare parte din membrii familiilor claselor mai înalte trăesc împreună ca și cum ar fi egali și nu după legile aflătoare. Legile nu s'ar îmbunătăți nici o dată, dacă n'ar fi oameni mai detreabă de cît iele. Toți cei ce au puțin spirit filosofie cred că dacă n'au suferit urmările legilor, și ale obiceiurilor rele, nu sînt stricătoare nici pentru alții și că poate sint chiar folositoare; dacă toți le încuviințează. Asemenea oameni nu gîndesc nici o dată pe an la ce ar fi ieī supuși, dacă s'ar conduce după

legi, ci văd lucrurile ca și cum ar fi egali înaintea legii. Ar fi ieară-și nedrept a crede că toate căsătoriile nu sînt așa îngrozitoare de cît doar acolo unde bărbatul e un ticălos fără margini. La clasele de jos, bărbatul cu cît simțește că are mai multă putere asupra femeii lui, cu atîta o disprețuește mai mult de cît pe cealaltă semenă sau chiar pe celelalte femei. Orî ce om de inimă să observeze aceste lucruri și va vedea cît desgust simte cineva pentru niște instituții cari sînt în stare a strică pînă la atîta natura omenească.

Unii vor zice că religia poronțește ascultare. Așa se răspunde în tot dea-una cînd un lucru e vădit că-i rău. Dar religie poronțește și supunerea robilor cătră stăpîni. Aceasta vine de acolo că creștinismul nu a avut scop a schimbă toate formele sociale mai cu samă acele ce ierau așa de înrădăcinate.

Cît despre averea ce are femeea orî bărbatul trebuie să remie stăpîni fie care pe a sa. Aceasta nu împiedecă ca averea să remie a copiilor.

Sînt unii cari s'ar simți loviți la ideea despărțirii de bunuri. Mill mai mult de cît orî cine zice că e pentru comunitatea averilor, dacă aceasta se face cu învoirea proprietarilor, dar e cu totul împotriva celor ce zic: „*tot ce e al tău e și al meu dar nu tot ce e al meu e și al tău*“.

Nedreptățile acestea au început a încetă în multe țeri. Cînd familia nu se ține din venitul proprietăților, ci din aceea ce se cîștigă, se pare că mai nimerit ieste ca bărbatul să se însărcineze cu cîștigarea banilor și femeea cu îngrijirea casei; căci dacă pe lîngă munca fizică de a face copii, de a-i crește măcar în cei întăiu ani, mai adăogim grija de a iconomisi, își iea asupra-și o parte îndestulătoare, și de obicei partea cea mai grea atît a muncii fizice cît și a celei intelectuale trebuitoare în căsătorie. Dacă își iea asupra-și și alte sarcini, rar poate să părăsască pe cele dintăiu; dar mai adesa nu le poate împlini nici pe una nici de alta

bine. Grija ce nu are de copii și de gospodărie nime nu și-o iea; acei dintre copii cari nu mor cresc cum pot și cum se întâmplă; iear îngrijirea gospodăriei e așa de rea în cât aduce mai multă pierdere, de cât venit aduce femeea. Așa dar zice Mill, după mine nu e de dorit ca femeea să contribuească cu munca ieii la adăogirea venitului. In o stare de lucruri nedrepte, poate să-i fie folositoriu, căci aceasta îi dă oare care putere înaintea bărbatului stăpînul ieii legiuit, dar pe de altă parte bărbatul o poate asupra mai mult lăsîndu-i și grija casnică și silind'o a lucră în afară pentru cîștig în vreme ce iel petrece fumînd ori bînd. Dar e absolut trebuitoriū demnităței femeei ca să poată cîștiga ceva, dacă n'are vre o proprietate a ieii, de ar trebui chiar să n'aibă nici o dată nevoie de acest drept. Inse dacă măritarea ar fi un contract egal pentru amîndoi neporoncînd supunerea, poate să nu îtrebuințeze acest drept; iear dacă între soți nu e înțelegere, dacă divorțul urmează, femeea poate în un chip cinstit să-și căștige traiul ca și un bărbat. După cum un bărbat poate să aleagă între două slujbe tot asemenea și femeea, cînd se mărită poate alege direguirea gospodăriei și educația copiilor, cită vreme va fi trebuitoriū, și se oprea nu de la orî ce altă ocupație, dar de la acele ce ar împiedeca-o de la cele arătate mai sus. Iată dar motivul care împiedecă pe cele mai multe femei măritate de la ocupațiile din afară.

(Va urmă)

Sofiea Nădejde.

Nelogica unui profesor de logică.

Ca profesor de logică Dl. Florentin ieste foarte tare în această materie, ca dovadă cetiți cum ajunge D-sa la încheere că subsemnatul l'a criticat. Spune că știe că

manuscrisul criticei a fost scris de mîna mea pare că n'ași prescrie ieu toate manuscrisele cari ni se trimet și n'au ortografia și limba noastră! Apoi ca culme de pătrundere arătăm că D-sa aduce pentru a-și sprijini ideea că autoriul criticei ieste ieșan faptul că acela se întemează pe Istoriea ce predă Dl. Lambrior la școala militară de la noi, pare că mulțime de ofițeri și de studenți din școala militară din București n'au învățat aice la Dl. Lambrior și nu ar fi putut să fi trimes cinevâ de acolô critica în contra lui „Decebal!” Dl. Florentin știe că l'am criticat ieu pentru că i s'a spus de cinevâ dintre prietenii D-sale din tipografia D-lui Codrescu. In sfîrșit ce-î păsă D-sale de autoriu, mi se pare că ieră de ajuns să se mărginească la apărare fără a-și închipui că pentru a îndrăzni să critic un geniu ca D-sa numai cea mai oarbă dorință de răzbunare mă putea împinge. Chiar nici numele de critică nu merită după Dl. autoriu articolul meu; atunci dacă n'aveau nici un temei învinovățirile ce i-am făcut de ce s'a grăbit a-mi responde printr'un articol plin de haz?

Innainte de toate trebuie să arăt cetitorilor noștri cum de a scris Dl. T. Maiorescu scrisoarea cea plină de laude autoriului lui „Decebal”.

Pe cînd ieră Dl. Florentin la Botoșani a trimes la „Junimea” pe „Decebal”, D. Maiorescu cu talentul D-sale bine cunoscut a cîtit așa de frumos ciudatele elucubrațiuni ale D-lui F. în cît a pricinuit un entusiasm foarte mare. Chiar în acea sară s'au trimes depeși de laudă autoriului, Dl. Pogor a propus să se scrie lui Gustave Doré să illustreze ediția ce avea de gînd să tipărească societatea, etc.

Dar nenorocire, entusiasmul membrilor „Junimei” și chiar al D-lui Maiorescu a pierit ca fumul, cînd au avut înaintea novela tipărită! Atunci au văzut cu ce poamă aveau a face, dar, ieră prea tîrziu!! Ieată pentru ce nu s'a mai publicat ediția de care se vorbește în revașul plin de laude al D-lui T. Maiorescu. Nu vă vine a crede, D-le autoriu, cercetați de la D-nii membri

ai Junimeii. Dacă cineva se va găsi în stare a zice că nu spun adevărul, atunci voi da pe față și ieu de la cine am aflat această hazlie istorie. Vezi D-le Florentin, că de multe ori ieste bine a tăcea, chiar ieste și un proverb: *si tacuisses philosophus mansisses*.

După această explicare credem că nime nu se va lăsa înșelat de laudele ce-și aduce Dl. Florentin cu atita modestie.

Să trecem acuma la cele 6 puncte pe cari așa de cu deplină încredere se sprijină Dl. autoriu.

1). „Să probeze, zice D-sa, că ieu am „*falsificat adevărul istoric*“, cînd am exclus din novelă faptele grețoase și chinuitoare pentru cetitoriu, d. ex. schinjuirea prizonierilor romani de către femeile dace, etc, și cînd am *format* unele detaluri istorice, după cum prescrie scopul novej, și legile frumosului în general.“

Siret de tot s'a făcut, Dl. Florentin, se face că nu înțelege de ce l'am învinovătit și-l învinovătesc, n'am zis că a falsificat istoria excluzînd faptele grețoase și chinuitoare, etc.... Zis'am ieu unde-va aceasta? De unde o scoate Dl. autoriu? Minunile logiceii marii sînt! Ieu am dovedit că Dl. Florentin nici idee n'a avut de adevărul istoric. Am arătat după Dl. Lambrior istoria războaelor dacice, iar Dl. L. a prescurtat pe *de la Berge*, ale cărui studii le-am și publicat în Nr. 7 și 8 ale „Contemporanului“, cine va ceti novela D-lui Florentin și scrierea lui *de la Berge* va vedea că între ceea ce spune Dl. Florentin și adevăr multă deosebire ieste. Ieată cele mai strașnice nepotriviri: Dl. Florentin pune cele două solii înainte de începerea luptelor, pe cînd în adevăr cea întâiu solie a fost trimesă după lupta dintre Laederata și Bersobia și anume pe la sfîrșitul anului 101. A doua solie fu trimesă după bătaea de la Tapae, după eucerirea Tibiscului, cînd Romanii trecuseră prin Porțile de fier și se apropieau de Sarmizagethuza și anume în anul 102. *De la Berge* spune lămurit că în a II-a solie s'au trimes un singur *pilophor* și nu 12 bărbați, 12 femei

cu prunci în brațe și 12 fete. Bucățile citate de Dl. autoriu nu fac aluzie la aceste două solii. Genersich spune despre o adoua solie tot din oamenii neînsemnați, dar în număr mai mare și urmată de femei și de copii. Despre această solie nu vorbește *de la Berge* și de sigur că nici n'a fost de vreme ce nu o pomenește. Ceealaltă citație se rapoartă la altă cevă poate la cucerirea vre unei cetăți și nu la solie. Prin urmare reu și fără cale triumfă Dl. Florentin!

Dl. Florentin nu spune că Sarmizegethuza a căzut în mânele Romanilor în războiul întâiu, nici că partea cucerită a fost cedată Romanilor și pune și al doilea război că se închee în jurul Sarmizegethuzei, pe cînd *de la Berge* arată că capitala trebuie să fi fost alta, poate unde iese acuma Grădiștea.

Cum am arătat în No. 4 moartea lui Decebal s'a întimplat cu totul altfeliu de cum ne spune Dl. Florentin.

L'am învinovătit că a făcut pe Decebal să se poarte cu preotul lui Zamolxis, care avea o putere nemăsurată de mare la Daci, ieră chiar adorat ca zeu.

Fără să mai întru în amărunte, mi se pare că în respuns avea de ce se apăra, D-sa înse se face că nu precepe și întoarce șuruburi care de care mai... logice. Nenorocire că șireteniele D-sale sînt cusute cu ață albă.

2) Zice D-sa: „să probeze că, dacă aș fi pus toate „detaliurile istorice, aceste ar constitui nuvelă, și nu istorie!“ Logica triumfă și aice! Ieu zic numai încă nuvele nu trebuie să se spue neadevăruri istorice, ieră caracterele oamenilor să fie ale vremei și ale poporului de care se vorbește, și nu niște păpuși stupide; Dl. Florentin sucește altfeliu lucrurile și crede că va face pe cetitori să-și închipue despre mine că nu fac deosebire între novelă și istorie!! Degeaba!

3) „Să probeze că eu nu arăt cu neutralitate, ci „cu gust de canibal“, și cu „selbătăcie“, că Romani

„tăeau pe Daciî, cari se luptau.” — Cetească orî cine pe Decebal și va vedea!

4) „Să probeze, că în novela mea „pag. 34”, (orî „pe orî care pag. !] se zice că „Buriî” au trimes la Traian solul cu buretele.”

În adevăr nu spune că Buriî au trimes buretele, dar așa spun toți acei cari cred ca D-sa în trinsul; și la D-sa tot urmează că Buriî și cu soții lor au trimes buretele. Cum că Buriî și nu alții au trimes solul se știe, dar nu cu burete, ci cum se arată în *de la Berge* în teaca unei săbii sau în mănunchiū (*μίνης*). D. Florentin face pe Buriî aliați ai Dacilor ceea ce, cum am arătat în No. 4, ieste fals.

5) „Să probeze, că eu am întemeet, orî *am aprobat măcar* vre-odată, *bătaea școlarilor* ca mizloc de a-î învăța minte.”

Nu-î vorba dacă D-sa a susținut bătaea școlarilor, dar a susținut că cu bătae se învăța minte popoarele și mi se pare că nu trebuie să fie cine-va profesor de logică pentru a scoate încheere că dacă popoarele nu se învăța minte nebătute, tot astfeliū trebuie să se petreacă lucrurile și cu școlarii. Dacă Dl. Florentin are lipsă de conștiința urmărilor logice ale principiilor ce susține prin novele, îl compătimesc, dar nu mă pot opri de a atrage luarea aminte a publicului asupra acestei lipse foarte dăunătoare.

Cît despre novela cu *Stefan cel mare* îi va veni rîndul în curînd, nu pentru că nu am încă de mult un exemplar în mină, dar pentru că n'am de gînd să fac pagubă materială D-lui autoriū. De nu crede că am novela, poștească la redacție spre a se încredința.

Dl, Sion are dreptate, novelele Dv. pot figură cu onoare în orî ce revistă; dar așa cum au figurat și în „Contemporanul.”

În scurt sfîrșesc, dar nu pot să nu mă mier cum de a luat Dl. Florentin îndrăzneala de a se îndoî de onorabilitatea mea, numindu-mă cu ironie foarte fină (?)

onorabilul D. Nădejde. Lumea știe că de mine nu s'au auzit lucruri necinstite ca de alții cariau fost denunțați pentru feliurite fapte onorabile!

Nu pot să nu amintesc și faptul că Dl. Florentin a ajuns la ideea că din pricina D-sale am fost destituit de la liceu. Naivitatea ieste prea mare. Se știe că am fost destituit curat pentru că ieram cum și sint socialist și că toate raporturile D-lui Florentin n'au avut nici un alt merit de cît să-mi pricinuească veselie prin stilul lor admirabil și mai ales prin gradația artistică ce se putea observa în iele.

Pot închee cu încredere că cetitorii vor numi pe Dl. Fl. un *ignorant plin de îngâmfare*.

I. Nădejde.

Despre Vulcani.

(urmare)

Erupția Temborului din Sumbava.* Erupția Temborului, în 1815, întrecu cu mult în tărie erupțiile cele mai strașnice ale Vezuului și ale Etnei. Toate insulele Moluce, Iava, Celebele, Sumatra, Borneo, fură atinse. Se simți până la mai mult de 160 de kilometri, și la Iava, adecă la 2250 de kilometri fură fenomenele asă de grozave în cît se umplură oamenii de groază.

Erupția începù la 5 Aprilie 1815 prin explozii cari se urmau din șfert de ceas în șfert de ceas și cari porneau din lăuntru vulcanului, privit până atunci ca stîns. Erupția ajunsese la culme în ziua de 10 aprilie și în timpul acestei zile un stîlp foarte nalt de fum se înnălță din crater și tot muntele pare că ieră acope-

(*) *Fuchs* loc. cit. pag. 66.

rit de foc. În curînd un fum negru acoperi muntele din toate părțile. Exploziile ierău așa de strașnice că se cutremură pămîntul în departare. De departe ai fi crezut că auzi tunuri și așa de puternice ierău că s'ati auzit la depărtări așa de mari ca cea dintre Petersburg și Suez sau cea de la Neapol la capul Nord din Suedia. Se înțelege că sunetul a mers prin pămînt și nu prin aer.

La 10 Aprilie, fără să fi adiet măcar vîntul, se strînsé marea într'un val strașnic și năvali pe uscat, desrădăcină copaci, resturnă case, și aruncă corăbiile până în lăuntruul insulei. Mișcarea această a mării ținu trei minute. Dar se simți, tocmai pân la Cefébe și pe țermul resăritean al Tavei.

Zgură infocată și cenușa vulcanică acoperiră toată insula și mare parte din suprafața mării. Corăbiile se cufundău sub greutatea cenușei ce le acoperea. Țara bogată în mijlocul căreia se află vulcanul fu prefăcută în deșert. 12,000 de oameni pieriră. Toată insula Lombok fu acoperită cu o pătură groasă de 5 sau 6 decimetri.

Trei luni de zile își urmă vulcanul erupțiunile.

Erupțiunea de la 1856 a lui Mauna-Loa (**). Mauna-Loa iese cel mai mare din cei patru vulcani ai insulei Havaï. Poate chiar că-i cel mai mareț de pe pămînt, căci erupțiunile lui întrec în tărie pe ale tuturor celorlalți vulcani.

Muntele se află în partea sudică a insulei și are 4.303 metri, vîrvul său iese lat și ca un șes. Acolò se află un crater care neconținut aruncă aburi de apă și felurite alte gazuri și din cînd în cînd are erupțiuni. Pe coastele muntelui se află un crater cu un diametru de 4500 de metri, prin urmare unul din cele mai mari cratere cunoscuté. Prin acest crater ies cîte o dată puhoae înspăimîntătoare de lavă.

După descoperirea insulei, cea mai mare erupție

(**) *Fuchs* loc. cit. pag. 67.

s'a întîmplat la 1866. Un crater nou se făcù la 3000 de metri de înălțime și dintr'însul timp de trei zile curse un curent de lavă pe coasta nord-ostică a muntelui. Apoi după repaus de o zi și jumătate ieși alt curent dar cu mult mai de jos de pe la 2000 de metri de înălțime și din partea resăriteană. Mase însemnate de fum fură aruncate cu sgomot înspăimîntătoriu și peste puține zile se făcuse nn con din bucăți de zgură.

Lava ieră aruncată cu atita tărie în cît se ridică sub formă de colonă înfocată. După spunerile celor ce au fost de față, colona ieră groasă de vro 30 de metri și naltă de 330.

Toată partea resăriteană a insulei Havaï semănă a un fluviu de foc, și noaptea se vedea mai ca zioa. Puhoele curseră până la o îndepărtare de 56 de kilometri și nu se învîrtoșază de cît in vecinătatea *Hilolulu*. Erupția tinu 20 de zile, lumina se vedea până la o îndepărtare de 320 de kilometri și zgomotul se auzea până la 60.

Innaintea de a căută pricinele adînci ale fenomenelor vulcanice să arăt cum se explică fenomenele din afară. Am vorbit de *cenușe vulcanice*, dacă cinevă ar crede că sub numele de *cenușe* se înțelege remășița unei ardere, cum ieste de pildă cenușă de lemn s'ar înșelă! Cenușă vulcanică ieste lavă prefăcută în pulbere prin explozia aburilor, întocmai după cum se întîmplă cu apa întrebuițată pentru a încărcă o pușcă. Aborii formați prin aprinderea pravului prefac apa în pulbere foarte fină. Dacă ținem acuma samă că lava recindu-se se face vîrtoasă, vom înțelege că părțicelele de lavă lcidă se învîrtoșază și că ast-feliu lava se prefac în *cenușe vulcanică*. De pe cenușă se poate în totdeauna ști și cum ieste compusă lava vulcanului, dacă întrebuițăm microscopul.

(Va urmà)

I. Nădejde.